

”Kun elokuussa alottaa työt, niin sitä astuu sellaseen putkeen, josta tullaan sitte pois kesäkuun alussa” – Nuorten ja kokeneiden opettajien kokemuksia opettajuuden vaikutuksista vapaa-aikaan

Ilona Ekström ja Kaisa Silventoinen

Artikkeli pohjautuu keväällä 2016 valmistuneeseen pro gradu -tutkielmaamme, joka on jatkoa kandidaatintutkielmallemme. Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli selvittää ja vertailla nuorten ja kokeneiden opettajien kokemuksia opettajuuden vaikutuksista vapaa-aikaan.

Etenkin aikana, jolloin opettajan asema oli yhteiskunnassa hyvin korkealla, heti papin ja apteekkarin jälkeen, opettajaan liitettiin ihanteellisia ja epärealistisiakin ominaisuuksia. Monet niistä ovat säilyneet ”tosina” tähän päivään saakka. Opettajien on esimerkiksi odotettu puhuvan kauniisti, pukeutuvan siististi ja toimivan rikkeettömästi (Cantell 2011, 154–155; Poutala 2010, 143).

Opettajuuden kehittymistä on verrattu vanhemmuuteen kasvamiseen. Moniin ammatteihin kouluttaudutaan tai valmistutaan, mutta opettajuuteen kasvetaan ja kypsytään. Opettajan työn yhteydessä puhutaan opettajuudesta ja muiden kasvatustoimien yhteydessä esimerkiksi isyydestä ja äitiydestä. Harvoin sen sijaan kuulee puhuttavan esimerkiksi pankkiiriudesta tai sihteeriydestä. (Kari & Heikkinen 2001, 44.) Opettajan ammattia pidetään kutsumusammattina, ja opettajilla ajatellaan usein olevan sisäinen, persoonallinen suhde omaan työhönsä. Työn katsotaan olevan

enemmän kuin siihen kuuluvien tehtävien hoitamista. Opettajan työtä tehdään omalla persoonalla, ja tämän takia työn erottaminen muusta elämästä on kasvatusalalla haastavaa. (Blomberg 2008, 9.)

Työstä irtautumista saattavat hankaloittaa esimerkiksi oppilaiden tai heidän vanhempiensa kohtaamiset vapaa-ajalla. Teknologian kehittyminen on tehnyt opettajan työn ja vapaa-ajan rajasta entistä häilyvämmän, sillä se on mahdollistanut opettajan tavoitettavuuden ympäri vuorokauden. Opettajien vapaa-aikaa kuormittavat myös esimerkiksi työn kiireisyys, tuntien suunnittelu ja valmistelu sekä kokeiden korjaukset ja hallinnolliset tehtävät, joihin varsinainen työaika ei riitä. Myös melu, puutteelliset työtilat sekä oppilaiden erilaiset ongelmalliset perhetilanteet kuormittavat opettajien vapaa-aikaa. (Saloviita 2000, 29.)

Koulutuksen jatkuvan kehittämisen myötä opettajien työtehtävät ovat laajentuneet. Esimerkiksi suunnittelutyö, dokumentointi sekä yhteistyöpalaverit eri tahojen kanssa ovat lisääntyneet. Nämä velvollisuudet koetaan aikaa ja energiaa kuluttaviksi, mutta toisaalta ne lisäävät opettajan työn monipuolisuutta. (Vuorikoski 2009b, 170; Webb ym. 2004, 38.) Opettajat kokevat työnsä muuttuneen vaativammaksi. Monen mielestä saatu koulutus ei vastaa tämän päivän haasteisiin. Koulun toimintaympäristö on muuttunut, ja se on vaikuttanut muun muassa opettajan ja koulun arvovallan vähenemiseen. Lisäksi oppilaiden yksilölliset erot ovat kasvaneet. Kulttuuriset muutokset näkyvät myös koulumaailmassa muun muassa teknologisoitumisen myötä. (Kiviniemi 2000, 7.)

Opettajia pidetään edelleen nuhteettomina mallikansalaisina ja kansankynttilöinä (Vuorikoski 2009a, 36). Ajatus siitä, etteivät opettajat ole "tavallisia kansalaisia" on pitänyt näihin päiviin asti melko sitkeästäkin pintansa. Usein opettajat kokevat olevansa erityisen tarkkailun kohteena työn ulkopuolellakin, mikä on poikkeuksellista moneen muuhun ammattiryhmään verrattuna. Esimerkiksi opettajan käyttäytymistä koetaan arvioitavan monelta taholta. Opettajan työtä kohtaan asetetaan paljon vaatimuksia ja odotuksia eri suunnista, ja tämä asettaa opettajan ammatin muihin ammatteihin nähden erikoisasemaan (Patrikainen 2000, 21). Opettajuus on aina ollut täysipäiväistä työtä ja edustamista. Mutta missä tänä päivänä kulkee opettajan työ- ja vapaa-ajan raja?

Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseemme osallistui yhteensä kymmenen tutkittavaa, joista viisi oli nuoria ja viisi kokeneita opettajia. Kummassakin opettajaryhmässä oli luokan-, erityis- ja aineenopettajia Keski-, Etelä- ja Itä-Suomesta, ja mukana oli sekä naisia että miehiä.

Määrittelimme tutkimuksessamme nuoret opettajat alle viisi vuotta ja kokeneet opettajat yli kymmenen vuotta työelämässä toimineiksi henkilöiksi.

Tutkimus on toteutettu laadullisin menetelmin ja aineisto on kerätty teemahaastatteluilla. Haastattelukysymykset jaottelimme kolmeen eri teemaan: opettajan arki, vapaa-ajan toiminta ja jaksaminen. Näiden teemojen avulla selvitimme muun muassa opettajien työ- ja vapaa-ajan välistä rajaa, opettajuuden vaikutuksia ihmissuhteisiin, roolimallina toimimista vapaa-ajalla sekä sitä, miten opettajat saavat ajatuksensa pois työasioista.

Keskeiset tulokset

Yleisesti ottaen sekä nuorten että kokeneiden opettajien oli hankalaa erottaa työ- ja vapaa-aikaa toisistaan, ja ne sulautuivat opettajien arjessa toisiinsa. Kummassakin ryhmässä opettajan työnkuva koettiin joustavana ja tilanteesta riippuvana, mikä osaltaan teki työ- ja vapaa-ajan välisestä rajasta häilyvän. Kaikki tutkittavat kertoivat, että työhön liittyviä asioita jää helposti pyörimään mieleen työajan ulkopuolelle. Nuorten opettajien kohdalla tämä korostui hieman kokeneita opettajia enemmän. Esimerkiksi erityisluokanopettajana työskentelevä Elina viittasi kertomassaan tilanteisiin, jotka jäävät pyörimään mieleen vielä työpaikalta poistumisen jälkeen:

-- mut sitte taas epävirallisesti ni on päiviä, jollon se työpäivä jatkuu mielessä aika pitkälle. Iltaan asti. Et jos on, jos on ollu semmonen haastavampi työpäivä, ni se on hyvin vaikee tehdä niinku se raja siinä et, et millon työt loppuu ja millon vapaa-aika alkaa. (Elina, erityisluokanopettaja)

Kummatkin opettajaryhmät näkivät vapaa-ajan kohtaamiset oppilaiden tai vanhempien kanssa tavallisina vuorovaikutustilanteina, ja kohtaamisten määrä riippui olennaisesti opettajan asuinpaikasta. Opettajuuden vaikutukset ihmissuhteisiin koettiin myös ryhmien kesken samalla tavalla, ne nähtiin sekä myönteisinä että kielteisinä. Myönteisinä vaikutuksina pidettiin esimerkiksi työn kautta uusiin ihmisiin tutustumista ja kielteisinä vaikutuksina työn määrästä johtuva yhteisen ajan vähyyys perheen ja ystävien kanssa.

No ihan varmasti se on vaikuttanu, koska suurin osa mun ystävistä on opettajia, nii toki se on vaikuttanu. (Matti, luokanopettaja)

Myös opettajan vapaa-ajalla tapahtuvat puuttumiset erinäisiin koulun ulkopuolisiin

tilanteisiin, tilanteissa mukana oleminen sekä neuvominen nousivat esille tutkimuksessa.

-- semmonen ammattitaitu, että on helposti puuttumassa tilanteisiin ja olemassa siinä mukana ja auttamassa ja ehkä joskus neuvomassakin, tai on niiku aina valmis vähän ku partiopoika. (Saara, luokanopettaja)

Sekä nuoret että kokeneet opettajat kertoivat, että heidän vapaa-aikaansa kohdistuu ulkopuolista tarkkailua. Neljä kymmenestä tutkittavasta oli sitä mieltä, että opettajia tarkkaillaan vapaa-ajalla muiden ammattiryhmien edustajia enemmän. Kokeneet opettajat kertoivat opettajuuden rajoittavan heidän vapaa-aikaansa hieman enemmän kuin nuoret opettajat. Kaiken kaikkiaan opettajuuden ajateltiin kuitenkin rajoittavan vapaa-aikaa vain vähän. Opettajuus näytti rajoittavan eniten niiden opettajien vapaa-aikaa, jotka asuivat samalla paikkakunnalla, missä olivat töissä ja jotka törmäsivät oppilaisiinsa sitä kautta kaikista eniten. Silloin opettajat tekivät eniten tietoisia valintoja menemisiensä suhteen ja miettivät tarkemmin käyttäytymistään verrattuna muihin tutkittaviin. Esimerkiksi Niina koki opettajuuden jossain määrin rajoittavan hänen vapaa-ajan toimintaansa.

Mutta aika paljon oon sitten yrittäny saada miehen käymään kaupassa, että kyllähän se vähän kuormittaa --. (Niina, aineenopettaja)

Kiusallisia hetkiä vapaa-ajan kohtaamistilanteissa oppilaiden tai vanhempien kanssa kerrottiin tapahtuvan vain harvoin, mutta kokeneet opettajat toivat haastatteluissa näitä tilanteita nuoria opettajia enemmän esille. Kummatkin opettajaryhmät pitivät roolimallina toimimista vapaa-ajalla kenen tahansa aikuisen velvollisuutena, mutta kokeneet opettajat korostivat opettajuuden mukanaan tuomaa velvollisuutta nuoria opettajia enemmän.

Kellä tahansa aikuisella oikeestaan tietysti on velvollisuus olla roolimalli, mutta ehkä opettajana sen kokee aika voimakkaana. -- Kyllä se on jotenki niin syvässä se opettajuus. (Niina, aineenopettaja)

Nuoret opettajat kertoivat tuntien suunnitteluun ja valmisteluun menevän paljon aikaa. Kummassakin opettajaryhmässä työn määrän koettiin olevan suuri, mutta nuoret opettajat näkivät sen vaikuttavan enemmän heidän vapaa-aikaansa. Keskeinen huomio työn määrään liittyen oli se, että kokeneet opettajat ajattelivat sen säilyneen kutakuinkin ennallaan aiempiin työvuosiin verrattuna, mutta energian suuntautuvan

kokemuksen myötä eri asioihin. Myös kokeneet opettajat kertoivat, että työuran alkuvuosina eniten aikaa kului suunnittelu- ja valmistelutöihin. Nykyään he kertoivat aikaa menevän enemmänkin oman työn kehittämisen pohtimiseen, ajassa mukana pysymiseen sekä oman osaamisensa päivittämiseen, esimerkiksi erityisoppilaiden kohtaamisessa sekä tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytössä.

Et varmaan sama aika loppujen lopuks menee siihen kuinka paljon ajatukset pyörii opettamisen ympärillä. Että nykyisin menee enemmän tälleen omenapuun alla maaten filosofoiden niitä asioita, kun ihan sitä semmosta suorittamisen, suorittamisen valmistelua. (Matti, luokanopettaja)

Keskeinen ero nuorten ja kokeneiden opettajien välillä olivat lapset, joita ei kenelläkään tutkittavista nuorista opettajista ollut. Perhe-elämä tuli esille perheellisten, kokeneiden opettajien vastauksissa useassa eri haastattelun vaiheessa, ja näin ollen se vaikutti olennaisesti heidän vapaa-aikaansa. Perhe-elämän pyörittäminen sekä perheen kanssa ajan viettäminen koettiin muun muassa hyvänä keinona työstä irtautumisen kannalta.

Kuvio 1. Yhteenveto nuorten ja kokeneiden opettajien kokemista opettajuuden vaikutuksista vapaa-aikaan.

Lopuksi

Yhteenvedona voidaan todeta, että opettajuus vaikutti kaikkien haastattelemiemme opettajien vapaa-aikaan jollakin tasolla. On hyvä kuitenkin muistaa, että kaikki tutkittavat olivat omanlaisiaan persoonia, ja heidän suhteensa opettajuuteen ja omaan työhön oli hieman erilainen. Kaikki tutkittavat vaikuttivat hyvin sitoutuneilta työhönsä, mutta osalle työ näyttäytyi vielä vahvempana elämäntapana kuin toisille. Kenties tästäkin syystä johtuen opettajuuden vaikutukset vapaa-aikaan näyttäytyivät eri tavoin eri henkilöiden kohdalla. Olemme käsitelleet nuoria ja kokeneita opettajia tutkimuksessa omina ryhminään ja tehneet vertailua suurten linjojen ja enemmistön esille tuomien kokemusten mukaisesti.

Tutkittavat opettajat toimivat erilaisissa työtehtävissä, eri-ikäisten oppilaiden tai opiskelijoiden parissa. Tässä tutkimuksessa emme vertailleet eri tehtävissä toimivien opettajien kokemuksia tai kiinnittäneet huomiota mies- ja naisopettajien välisiin eroihin, vaan olimme kiinnostuneita vain nuorten ja kokeneiden opettajien kokemusten vertailusta.

Kirjoittajista Ilona Ekström valmistui keväällä 2016 kasvatustieteen maisteriksi Jyväskylän yliopistosta, ja Kaisa Silventoinen on kasvatustieteen kandidaatti ja suorittaa viimeisiä maisteriopintojaan Jyväskylän yliopistossa.

Lähteet

Blomberg, S. 2008. Noviiisopettajana peruskoulussa. Aloittelevien opettajien autenttisia kokemuksia ensimmäisestä opettajavuodesta. Helsinki: Yliopistopaino.

Cantell, H. 2011. Vaikeat vanhemmat, kurjat kollegat? Ratkaiseva vuorovaikutus aikuisten kesken. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kari, J. & Heikkinen, H. L. T. 2001. Opettajaksi kasvaminen. Teoksessa J. Kari, P. Moilanen & P. Räihä (toim.) Opettajan taipaleelle. Jyväskylä: Kirjapaino ER-paino Ky, 41–60.

Kiviniemi, K. 2000. Opettajan työtodellisuus haasteena opettajankoulutukselle.

Opettajien ja opettajankouluttajien käsityksistä opettajan työstä, opettajuuden muuttumisesta sekä opettajankoulutuksen kehittämishaasteista. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihankkeen (OPEPRO) selvitys 14. Helsinki: Opetushallitus.

Patrikainen, R. 2000. Opettajuuden laatu ja opettajan ammatin professiomuutos. Teoksessa K. Harra (toim.) Opettajan professiosta. Artikkelisarja. Helsinki: Opetus-, kasvat- ja koulutusalojen säätiön OKKA:n julkaisuja, 20–31.

Poutala, M. 2010. Opettajan valta ja vastuu. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saloviita, T. 2000. Työrauha luokkaan. Löydä omat toimintamallisi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vuorikoski, M. 2009a. Kyseenalaistamisen ylistys. Teoksessa M. Vuorikoski & T. Törmä (toim.) Opettaja peilissä. Katse ammatilliseen kasvuun. Turku: Hansaprint Oy, 22–56.

Vuorikoski, M. 2009b. Hyvinvointivaltion kasvatit. Teoksessa M. Vuorikoski & T. Törmä (toim.) Opettaja peilissä. Katse ammatilliseen kasvuun. Turku: Hansaprint Oy, 149–176.

Webb, R., Vulliamy, G., Sarja, A., Kimonen, E., Nevalainen, R. & Hämäläinen, S. 2004. Luokanopettajien työn paineet, palkitsevuus ja työssä pysyminen Suomessa ja Englannissa. Teoksessa S. Hämäläinen (toim.) Opettajaprofession muutos ja opettajankoulutus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 35–59.